

KLİNİK ARAŞTIRMALARA İLİŞKİN ETİK KURUL GÖRÜŞÜ BAŞVURUSUNDA BAŞVURU ŞEKLİ VE SUNULACAK BELGELER HAKKINDA KILAVUZ

1. Giriş

Klinik Araştırmalar Hakkındaki Yönetmelik hükümlerine göre yürütülecek bir klinik araştırma Etik Kuruldan (bazı durumlarda Klinik Araştırmalar Danışma Kurulundan) olumlu görüş ve Bakanlıktan izin alınmadan başlatılamaz. Standart tedavi uygulamaları ile yapılan ilaç dışı klinik araştırmalarda Bakanlık onayına gerek olmayıp araştırmanın başlatılabilmesi için Etik Kurulun olumlu görüş bildirmesi yeterlidir. Ancak ilaçlarla yapılacak her türlü klinik araştırmanın başlatılabilmesi için Bakanlık izni mutlaka gereklidir.

Klinik Araştırmalar Hakkındaki Yönetmelik gereğince destekleyici, klinik araştırmanın başlatılmasından sonra araştırma protokolünde önemli değişiklikler yapılmasına ihtiyaç olduğunda bunu Etik Kurula bildirmeli ve Etik Kurulun olumlu görüşünü almalıdır.

Destekleyici, klinik araştırmanın tamamlanması veya erken sona erdirilmesi durumlarında da bunu Etik Kurula bildirmelidir.

Etik Kurula sunulacak başvuru formu standart olup, Bakanlığın web sayfasında yer almaktadır.

2. Kapsam

Bu kılavuz, Klinik Araştırmalar Hakkındaki Yönetmelikte belirtilen ve özellikle aşağıda belirtilen hususlarda Etik Kurula sunulacak bilgilerin şekli ve içeriği hakkında destekleyiciye ve araştırmacılara yol göstermeyi hedeflemektedir:

- Bir araştırmanın başlatılması, yürütülmesi ve sonlandırılması hususlarında Etik Kurulun etik ve bilimsel görüşünün talebi,
- Araştırma protokolünde yapılacak önemli değişikliklerin Etik Kurula bildirimi ve bunlarla ilgili Etik Kurul görüşünün talebi,
- Araştırmanın erken sona erdirilmesi durumunda Etik Kurulun bilgilendirilmesi.

Bu kılavuz, yürütülecek klinik araştırmayla ilgili sunulacak başvurunun şekli ve içeriğini, başvuruya eşlik edecek belgeleri ve araştırma yürütülürken ve sona erdirildikten sonra Etik Kurul'a sunulacak belgeleri de kapsar.

3. Tanımlar

Klinik Araştırmalar Hakkındaki Yönetmelik ve İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzundaki tanımlar geçerlidir.

4. Klinik araştırma başlatılmadan önce Etik Kurula yapılacak başvurunun şekli ve içeriği:

4.1. Etik Kurul görüşü almak üzere talepte bulunma

Başvuru sahibi Etik Kuruldan görüş almak için talepte bulunur. Başvuru için gerekli olan bütün belgelerin eksiksiz olması durumunda başvuru geçerli sayılır; başvuru sahibine durum bildirilir ve başvurunun gözden geçirilmesi dönemi başlar. Başvurunun geçerli kabul edilmemesi durumunda Etik Kurul, eksikleri başvuru sahibine bildirir. Kılavuzda EK-1 olarak sunulan liste; başvuruda sunulacak ana bilgileri, özel bilgileri ve kullanılması gereken dili belirtmektedir. Bir belgenin başvuru sahibi tarafından araştırma protokolüne eklenmesi veya araştırma protokolünden çıkartılması gerektiğinde bu durum Etik Kurula mutlaka bildirilmelidir.

Bütün belgelerde araştırmanın kimlik bilgileri (varsa EudraCT numarası, destekleyicinin protokol kodu numarası, tarihi ve/veya versiyonu) ve ilgili belgenin tarihi ve/veya versiyonu belirtilmelidir.

Bakanlığın belirleyeceği şartlara uymak koşuluyla, bazı durumlarda kısaltılmış başvuru da yeterli kabul edilebilir.

4.2. Kapak yazısı

Başvuru sahibi, başvuru ile birlikte sunacağı bir kapak yazısı hazırlamalı ve bunu imzalamalıdır. Kapak yazısının başlığında; varsa EudraCT numarası, destekleyicinin protokol numarası, araştırmacının kurumu ve adı (çok merkezli araştırmalarda koordinatör araştırmacı) ve araştırmacının adı belirtilmelidir. Yazı metninde, özel araştırma popülasyonları, yeni bir aktif maddenin insanlara ilk kez verilmesi, olağandışı araştırma ürünleri (AÜ), olağandışı araştırma tasarımları, alt çalışmalar, gibi başvuruya ilişkin özel konulara dikkat çekilmeli ve ilgili bilgilerin başvurunun neresinde bulunduğu belirtilmelidir.

Kapak yazısında, ilgili kılavuza göre herhangi bir ciddi advers reaksiyonun beklenmedik olma durumunda hazırlanmak üzere, her AÜ için destekleyici tarafından işlem görece belge(ler) belirtilmelidir. Ayrıca söz konusu yazı, varsa Avrupa İlaç Ajansı (EMA), Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi (FDA), Bakanlık veya Etik Kurul tarafından AÜ ile ilgili sunulmuş bilimsel tavsiye veya görüşe de dikkat çekmeli ve tavsiyenin bir kopyası belgelere ilave edilmelidir.

4.3. Başvuru formu

Tek merkezli araştırmalarda başvuru formu, Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelikte belirtildiği üzere, destekleyici veya destekleyicinin yasal temsilcisi ve/veya araştırmacının ilgili yerde yürütülmesinden sorumlu araştırmacısı tarafından imzalanmalıdır. Çok merkezli araştırmalarda ise başvuru formu, destekleyici (veya destekleyicinin yasal temsilcisi) ve/veya koordinatör tarafından imzalanmalıdır.

Etik Kurul'a sunulacak başvuru formu standarttır. Bu başvuru formu temelde araştırmacının yönetimini, araştırma yerlerini, araştırmacının tasarımını ve araştırma ürünleri ile ilgili bilgileri kapsar. Böylece araştırmacının tasarımı ve incelenmesi amacıyla gerekecek uzman değerlendirmesi için Etik Kurula genel bir açıklama sunulmuş olur.

4.4. Klinik araştırma protokolü

Protokolün içeriği ve şekli İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu ile ilgili mevzuata uymalıdır. Protokol araştırmayla ilgili olarak ayrıca; başlık, bütün versiyonlarına ilişkin destekleyici protokol kod numarası, versiyon numarası, değiştirildiği zaman güncellenecek bir versiyon tarihi ve verilen kısa başlığı veya ismi içermelidir.

Protokol, destekleyici ve sorumlu araştırmacı veya koordinatör tarafından mutlaka imzalanmalıdır.

Sunulan versiyon halihazırda onaylanmış bütün değişiklikleri ve araştırmacının sonunun tanımını içermelidir.

Klinik araştırma protokolü, diğer konularla birlikte aşağıdakileri de içermelidir:

- Araştırmadan beklenen faydaların ve risklerin değerlendirilmesi,
- Özel gönüllü popülasyonları da dahil olmak üzere araştırmaya alınacak tüm gönüllülerin seçiminin gerekçesi,
- Özellikle, bilgilendirilmiş gönüllü oluru geçici veya daimi surette veremeyecek olan gönüllüler araştırmaya dahil edildiğinde veya bilgilendirilmiş gönüllü oluru almak amacıyla tanıklı olur gerektiren bir yöntem kullanıldığında, gönüllüleri araştırmaya dahil etme ve bilgilendirilmiş gönüllü oluru alma yöntemlerinin açıklanması,
- Araştırmayla ilgili olarak gönüllünün tıbbi durumunda normalde beklenen bir sonuçtan farklı bir sonuç ortaya çıkması ve buna bağlı olarak gönüllü/gönüllülerin araştırmaya katılımının sona erdirilmesinden sonra gönüllü/gönüllülere sağlanacak ek bakıma ilişkin açıklama,
- Bir protokol özeti.

Protokole bütün araştırma yerlerinde veya yalnızca spesifik yerlerde yürütülecek bir alt çalışma dahil edilebilir. Kapak yazısında, varsa alt çalışmalara dikkat çekilmeli ve mümkünse bu alt çalışmalara ait bilgi ve belgeler dosyaya eklenmelidir.

Araştırma yerine ilişkin bazı düzenlemeler ayrı belgelerde açıklanabilir. Örneğin destekleyici, sorumlu araştırmacı veya araştırma yeri arasındaki mali anlaşmalar, yayın politikası ve araştırmacıların verilere erişimi protokolden ayrı bir anlaşmada yer alabilir. Bu anlaşmaların kopyaları (metin halinde) başvuruya dahil edilmelidir.

4.5. Araştırma ürünü ile ilgili bilgiler

Başvuru formu; araştırma ürünü/ürünleri, farmasötik şekli/şekilleri, yitiliği/yitilikleri, dozu/dozları, kullanım yolu/yolları ve tedavi süresini/sürelerini belirlemek üzere gereken bilgileri içerir.

Araştırma ürünü/ürünleri hakkındaki ayrıntılı bilgi Araştırma Broşüründe sunulmalıdır. Araştırma Broşürü; araştırma ürünü/ürünleri hakkında araştırma açısından anlamlı olan, önerilen ve klinik araştırma mantığını destekleyen; ayrıca araştırmadaki ürünün/ürünlerin güvenli kullanımına ilişkin kanıt/kanıtları sunan bütün klinik ve klinik dışı verileri yansıtmalıdır.

Eğer araştırma ürünü ülkemizde ruhsatlı ise ve bu ürün, ruhsat bilgileri ile uyumlu olarak araştırmada kullanılacaksa (ruhsatta belirtilen endikasyon, farmasötik şekil, doz, uygulama yolu vs. gibi hususlara aynen uyulacaksa) Araştırma Broşürü yerine Kısa Ürün Bilgileri (KÜB) de sunulabilir.

Etik Kurul Araştırma Ürünü Dosyasında (AÜD) yer alan klinik öncesi araştırmalara ait belgelerin ve ürün kalitesiyle ilgili daha kapsamlı bilgilerin incelenmesinden de sorumludur. AÜD’de yer alması gereken bilgiler ilgili mevzuatta açıklanmıştır.

4.6. Çalışmaya gönüllü alınması ile ilgili düzenlemeler

Gönüllülerin araştırmaya dahil edilmesi ile ilgili yöntemler, eğer araştırma yerleri arasında farklılık gösteriyorsa, ayrı bir belgede veya araştırma protokolünde ayrıntılı bir şekilde açıklanmalıdır. Bu açıklama, bilgilendirilmiş gönüllü oluru veremeyen gönüllülerin dahil edildiği araştırmalarda özellikle önem taşır.

Gönüllülerin ilan yolu ile araştırmaya alınması planlandığında; her türlü basılı materyal ile birlikte gönüllülerin kayıt edilme yöntemi de dahil olmak üzere kullanılacak materyalin kopyaları dosyaya eklenmelidir. İlan(lar)a gönüllü adaylarınca verilecek cevapların incelenmesi için önerilen yöntemler ana hatları ile açıklanmalıdır. Bu yöntemler, araştırmaya dahil edilme hususunda uygun bulunmayan gönüllü adaylarına bilgi ve/veya tavsiye sunmak üzere planlanan düzenlemeleri de içermelidir.

4.7. Gönüllüler hakkında bilgi ve bilgilendirilmiş gönüllü olur alma yöntemi

Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik ve İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzunda bilgilendirilmiş gönüllü oluru için gereken bilgiler yer almaktadır.

Araştırmaya katılma veya katılmama yönündeki kararlarından önce gönüllülere (ve/veya ebeveyn(ler)e/yasal temsilciye) verilecek bütün bilgiler, yazılı bilgilendirilmiş gönüllü olur formuyla birlikte sunulmalıdır.

Gönüllüye veya yasal temsilciye verilecek bilgiler için ilgili mevzuat temel alınmalıdır. Gönüllüye araştırmaya katılımından dolayı ek bir tıbbi bakımın gerekli olduğu durum(lar)da ve/veya gönüllünün tıbbi durumunun araştırmaya bağlı olarak, normalde beklenenden farklılık gösterdiği durum(lar)da, gönüllülerin araştırmaya katılımları sona erdikten sonra da bakımlarına devam edilmesi gerekmektedir. Bu durumdaki gönüllü/gönüllülerin araştırma sona erdikten sonraki bakımlarına ilişkin düzenlemelerle ilgili açıklama bilgilendirilmiş gönüllü olur formunda bulunmalıdır.

Gönüllüye ve/veya ebeveyn(ler)ine/yasal temsilcisine verilen bilgiler; kısa, net, anlamlı ve sağlık mesleği mensubu olmayan kişiler tarafından da anlaşılır nitelikte olmalıdır. Bu bilgiler, hem Türkçe hem de gönüllü yeterli derecede Türkçe bilmiyorsa gönüllünün bildiği dilde olmalıdır.

İlgili mevzuata uyması şartıyla, gönüllünün özel hayatını ve kişisel verilerini korumak için alınacak önlemler açık bir şekilde belirtilmelidir. Gönüllünün, gönüllüden elde edilecek

biyolojik materyalin ve kaydedilen herhangi bir bilginin nasıl kodlanacağı, saklanacağı ve korunacağı hakkında bilgi sunulmalıdır. Kod listesine erişimi olacak kişi(ler) hakkında, listenin nerede ve ne kadar süre ile saklanacağı ve bunun saklanması kimin sorumlu olacağı hususlarında bilgi verilmelidir. Bu bilgiler, gönüllünün kaydedilen veriler ile ilgili hataların düzeltilmesini gerektirecek güncellenmiş bilgiyi sorma hakkına, ilgili mevzuata uygun olarak kimin verileri saklamaktan sorumlu olacağına ve bunlara kimlerin erişeceğini bilme hakkına işaret etmelidir.

Gönüllünün; araştırma hakkında, gönüllü hakları hakkında ve araştırmadan doğabilecek bir zarar durumunda iletişime geçilecek kişi(ler) hakkında irtibat kuracağı yetkin bir kişi belirtilmelidir.

Kısıtlılar ve çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda gönüllüden ve gerektiğinde, ebeveyn(ler)den veya yasal temsilciden olur alma yöntemleri açıklanmalıdır. Yasal temsilci kavramı ilgili mevzuatta tanımlanmıştır.

Gönüllünün ebeveyn(ler)ine veya yasal temsilcisine verilen bilgiye ek olarak; gönüllü, anlama kapasitesine uygun olacak şekilde bilgilendirilmelidir. Bu bilgi, ebeveyn/yasal temsilci tarafından izin verilmiş olsa bile, gönüllünün araştırmaya katılmama veya araştırmadan ayrılma kararına saygı duyulacağı cümlesini de içermelidir.

Gönüllü, ilgili mevzuat hükümlerine göre; kendisinden alınmış olan araştırma numunelerinin imha edilmesi, bunlar üzerinde analiz yapılmasını engelleyebilme gibi haklara sahip olduğu ve bunları herhangi bir neden bildirmeksizin yapabileceği hususunda bilgilendirilmelidir. Bu bilgiler, gönüllünün iznini iptal etmesi nedeniyle gönüllüden hiçbir yeni bilgi toplanamayacağı ve mevcut veriler veya veri tabanına ilave edilemeyeceğine dair bir açıklamayı da içermelidir.

Tanıklı olur içeren bir yöntem kullanılacaksa, tanık kullanma gerekçesine, tanığın seçimine ve olur alma yöntemine ilişkin bilgiler gönüllüye sunulmalıdır.

Geçici olarak ehliyetsiz kalan gönüllülerin araştırmaya dahil edilmesi durumunda, yasal temsilciden olur alma yönteminin açıklanması gerekir. Eğer hasta olur verecek duruma gelirse olur almak/oluru doğrulamak için kullanılacak yöntemin genel hatları ve bu durumda hastaya verilecek bilgiler belirtilmelidir. İzin veremeyecek durumda olan gönüllüleri korumak üzere ilgili mevzuatta belirtilen ayrıntılı kurallara uyulmalıdır.

Bilgi verildiğini ve araştırmaya katılan gönüllüye ait olurun (bilgilendirilmiş gönüllü olur formu) alındığını doğrulamak üzere kullanılacak form en az şu üç öğeyi içermelidir:

- Araştırmaya alınacak gönüllülere ait bilgilendirilmiş gönüllü olur formu,
- İlgili mevzuatta belirtildiği şekliyle; inceleme, kalite kontrolü ve kalite güvencesi için gönüllünün gizli kişisel bilgilerine erişilebilmesi oluru (doğrudan erişim izni),
- Kodlanan bilgileri arşivleme, ve eğer uygunsa bunların ülkemiz dışına aktarılması için olur.

4.8. Araştırmacının uygunluğu ve tesislerin niteliği

Sorumlu araştırmacının nitelikleri, araştırmacıya ait özgeçmiş ve/veya diğer ilgili belgelerle açıklanmalıdır. İyi Klinik Uygulamaları konusunda araştırmacının önceden almış olduğu eğitimler, katıldığı klinik araştırmalar ve hasta bakımı alanında çalışarak elde ettiği deneyimler belirtilmelidir. Ekonomik çıkar gibi araştırmacının tarafsızlığını etkileyebilme şüphesi taşıyan koşullar belirtilmelidir.

Etik Kurul, araştırma yapılacak tesislerin niteliği hakkında (yeterli kaynak, personel ve laboratuvar koşullarının mevcut olup-olmadığı hususları da dahil olmak üzere) bir görüş bildirmelidir. Tesislerin niteliğinin değerlendirilmesinde, araştırma yapılacak kliniğin/kurumun yöneticisi veya sorumlusu tarafından verilecek yazılı bir beyan temel alınabilir.

Çok merkezli araştırmalarda araştırma yerlerinin lokasyonu; sorumlu araştırmacıların ismi, konumu ve araştırmaya ülkemizden dahil edilecek gönüllü sayısını belirten bir liste

sunulmalıdır. Etik Kurul sorumlu araştırmacının araştırmayı yürütme hususunda uygunluğunu ve çok merkezli araştırmalarda da her bir araştırma yerindeki tesisin niteliklerini ve araştırma için uygunluğunu dikkate almalıdır.

4.9. Sigorta ve tazminat

Yapılması mecburi sigorta ve tazminat durumlarına ek olarak, araştırmaya katılan bir gönüllünün zarar görmesi veya ölümü halinde tazminat veya telafisine ilişkin hükümler de Etik Kurula yapılacak başvuruda tanımlanmalıdır. Ayrıca destekleyici veya araştırmacının yükümlülüklerini kapsayacak sigorta veya tazminat düzenlemeleri de belirtilmelidir.

4.10. Maddi düzenlemeler

Gönüllülere ve araştırmacıya/araştırma yerine ödenecek telafi ücretlerine ilişkin bilgiler başvuruya dahil edilmelidir.

Etik Kurul, ilgili mevzuata göre destekleyici ve araştırma yeri arasındaki herhangi bir anlaşmanın ilgili noktalarının yanı sıra; araştırmacı(lar)ın/araştırma yerlerinin ve araştırmaya katılan gönüllülerin ödüllendirilmesi veya tazmin edilmesi ile ilgili düzenlemeleri de gözden geçirmelidir.

4.11. Önerilen diğer araştırma yerleri ve/veya katılan diğer lkeler

Diğer ülkelerdeki araştırma yerlerinin araştırmaya dahil edilmesi durumu var ise bunlar hakkında kısa bilgi sunulmalıdır.

5. Etik Kurul görüşünün sunulması ve klinik araştırmanın başlatılmasının ardından yapılacak önemli değişikliklerin bildirim

Araştırma yürütülürken ihtiyaç duyulabilecek önemli bilgi ve belge değişiklikleri gerektirecek durumlar: Araştırmanın yürütülmesi veya araştırma ürününün geliştirilmesi ile ilgili olan ve gönüllülerin güvenliğini etkileyebilecek yeni olaylar, advers reaksiyon bildirimleri ve araştırmanın destekleyicisi tarafından durdurulduğu veya erken sona erdirildiği durumlardır. Bakanlığın klinik araştırmayı askıya alması veya yasaklaması durumunda Etik Kurula haber verilmelidir.

Etik Kurul, araştırmacı ve/veya destekleyiciden, araştırmanın gözden geçirilmesinin sürdürülmesi sürecinde gerekli olacak başka bilgileri sunmasını da talep edebilir.

5.1. Değişiklikler

Destekleyici, ilgili mevzuata göre, Etik Kurula protokolde yapılan önemli değişiklikleri bildirmeli ve bu değişiklikleri açıklayan bütün belgeleri sunmalıdır.

Araştırma protokolünde yapılacak değişiklikler araştırmaya katılan gönüllüleri korumaya yönelik acil güvenlik önlemlerini gerektirmediği sürece destekleyici, Etik Kurulun olumlu görüşü olmadan bu değişiklikleri uygulamamalıdır. Gönüllü(ler) için acil güvenlik önlemleri alınmış ise, destekleyici Etik Kurulu yeni olay, alınan önlemler ve bundan sonra yapılacak işler hakkında en kısa sürede bilgilendirmelidir.

Bir değişikliği önemli olarak değerlendirmek için gereken kriterler ilgili mevzuatta belirtilmiştir. nemli değişikliklere ilişkin destekleyici başvurusu, hem Etik Kurula hem de Bakanlığa aynı zamanda yapılmalıdır. Kullanılması gereken başvuru formu Etik Kurul ve Bakanlık için aynıdır.

Araştırma protokolü ile ilgili önemli değişiklikler yapılması gerektiğinde; destekleyici gereken bildirimleri Bakanlığa ve Etik Kurula eşzamanlı olarak yapmalıdır. Yalnızca Etik Kurulun değerlendirdiği bilgilerde önemli değişiklikler yapılması gerektiğinde (rneğin araştırmaya katılacak gönüllülere yönelik ilanda yapılacak değişiklikler veya araştırma tesisi ile ilgili değişiklikler) destekleyici değişikliği sadece Etik Kurula bildirmekle kalmayıp aynı zamanda Bakanlığın ilgili birimine de (İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü veya Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü gibi) sunmalıdır. Aynı şekilde yalnızca Bakanlığın değerlendirdiği bilgilerde (rneğin kaliteye ilişkin verilerde) nemli değişiklikler yapılması gerektiğinde destekleyici Etik Kurulu da bilgilendirmelidir. Bu bilgiyi sunmak için değişiklik bildirim formunu vermek ve bunun "yalnızca bilgilendirme amacını taşıdığını" belirtmek

yeterli olacaktır. Değişiklik bildirim formu; alınan karar ve bu kararın tarihi belirtilmek suretiyle Bakanlığa veya Etik Kurula sunulmalıdır.

Önemli değişiklik bildirimini aşağıdaki bilgileri kapsamalıdır:

a) önemli değişiklik olarak nitelendirilme nedenlerini içeren bir kapak yazısı:

- Araştırmaya ilişkin bilgiler (başlığı, varsa EudraCT numarası, destekleyicinin protokol kodu numarası),
- Başvuru sahibine ilişkin bilgiler,
- Değişikliğe ilişkin bilgiler (destekleyicinin değişiklik numarası ve tarihi). Bir değişiklik bazı durumlarda birkaç değişikliği birden kapsayabilir,
- Değişikliğin açıklanması ve nedenleri.

b) Değişiklik yapılan belgelerde, cümlelerin mümkünse değişiklik yapılmadan önceki hali ve değişiklik yapıldıktan sonraki halini gösteren ilgili bölümler.

c) Değişikliklerin çok yaygın olması ve/veya önemli olması durumunda belge/belgelerin yeni bir versiyonunun hazırlanması gerekir. Bu durumda belge/belgelerin hem eski versiyonu hem de değiştirilmiş yeni versiyonu (versiyon güncelleme numarası ve tarihi dahil) önemli değişiklik bildirimine eklenmelidir.

d) Mümkünse aşağıda belirtilen bilgiler sunulmalıdır:

- Verilerin bir özeti,
- Güncelleştirilmiş genel risk yarar değerlendirmesi,
- Araştırmaya zaten dahil olmuş olan gönüllüler açısından olası sonuçlar,
- Neticelerin değerlendirilmesi açısından olası sonuçlar.

Önemli değişiklik bildirimini; ilgili mevzuata uygun olarak, destekleyici veya destekleyicinin yasal temsilcisi ve/veya tek merkezli araştırmalarda sorumlu araştırmacı veya çok merkezli araştırmalarda koordinatör tarafından imzalanmalıdır.

Protokolde yapılacak değişiklikler gönüllü bilgilerinde bir değişikliğe neden oluyorsa gönüllülerle ilgili yeni bilgilerin eklenmesi gerekmektedir. Gönüllülerden yeni bir olur almak gerekirse, ilgili yöntem açıklanmalıdır. Araştırmaya zaten dahil edilmiş gönüller açısından neticelerin olası sonuçları ve kaydedilen ve saklanan verilerin ne derecede yararlı olduğu tartışılmalıdır.

Etik Kurulun araştırma ile ilgili olumlu görüş vermesinin ardından çok merkezli bir araştırmada ilk başvuru formunda belirtilen araştırma merkezlerine ek araştırma yerleri ilave edileceğinde, Etik Kurul yeni sorumlu araştırmacı(lar), sigorta temini, tesislerin kalitesi ve, ilgili mevzuat hükümlerine göre, tazminat ve gerekirse mali anlaşmalar konularını incelemeli ve bunlara ilişkin bir görüş sunmalıdır. Bakanlık ve Etik Kurul için ortak olan önemli değişiklik başvuru formu kullanılmalıdır.

Değişiklik yapılması hususunda Etik Kurul olumlu görüşü ve Bakanlığın izni varsa, destekleyici bu değişikliği uygulayabilir. Yalnızca Etik Kurula veya yalnızca Bakanlığa sunulması yeterli olan değişikliklerde sırasıyla; Etik Kurul görüşü olumlu ise veya Bakanlık izin veriyorsa destekleyici bu değişikliği uygulayabilir.

Etik Kurul önerilen önemli değişiklik konusunda 35 (otuz beş) gün içerisinde görüş bildirmelidir.

Önemli olmayan değişiklikler ilgili mevzuatta belirtilmiştir. Değişikliklere ilişkin belgeler destekleyici tarafından ve araştırma yerinde saklanmalı, talep üzerine ve denetim veya yoklama amacıyla sunulmaya hazır olmalıdır.

5.2 Güvenlilik önlemleri ve advers etkiler

Destekleyici veya araştırmacı, araştırmanın yürütülmesine ve araştırma ürününün geliştirilmesine ilişkin olarak, gönüllülerin güvenliğini etkileyebilecek yeni olayların gelişmesi durumunda ortaya çıkabilecek herhangi bir tehlikeye karşı gönüllüleri korumaya yönelik acil güvenlilik önlemleri alabilir. Araştırmanın geçici olarak durdurulması gibi

güvenlilik önlemleri Etik Kuruldan olumlu görüş almadan uygulanabilir. Destekleyici; yeni olaylar, alınan önlemler ve atılacak adımlar konusunda Bakanlık ve Etik Kurulu en kısa sürede bilgilendirmelidir. Destekleyicinin araştırmayı durdurması halinde (araştırmaya yeni gönüllü alınması durduruluyor ve/veya araştırmaya dahil edilen gönüllülere uygulanan tedavi kesiliyorsa) araştırmanın durdurulmasına ilişkin ayrıntılar yazılı bir açıklama ile 15 (on beş) gün içerisinde Bakanlık ve ilgili Etik Kurula sunulmalıdır. Bu araştırma, Etik Kurulun olumlu görüşü ve Bakanlığın izni olması şartıyla tekrar başlatılabilir.

Destekleyici, ciddi advers etkiler ve gönüllülerin güvenliğini etkileyebilecek yeni olaylara ilişkin bütün bilgilerin, ilgili mevzuata göre Etik Kurula sunulduğundan emin olmalıdır.

6. Klinik araştırmanın tamamlanması veya erken sona erdirilmesinden sonra yapılan bildirim

İlgili mevzuata göre, araştırma sona erdiğinde destekleyici, protokolde belirtildiği gibi Etik Kurula 90 (doksan) gün içerisinde bilgi vermelidir.

Araştırmanın destekleyici tarafından erken sona erdirilmesi veya geçici olarak durdurulması durumunda Etik Kurul en kısa sürede bilgilendirilmeli, 15 (on beş) gün içerisinde de araştırmanın sona erdirilmesi/durdurulmasına ilişkin ayrıntılar yazılı bir açıklama ile sunulmalıdır.

Araştırma tamamlandığında (araştırma çok merkezli ise ülkemizdeki bütün araştırma yerlerinde tamamlandığında) destekleyici Etik Kurula klinik araştırma raporunun özetini sunmalıdır. Raporun yazılmasında kendisine düşen sorumluluğu yerine getirmek üzere araştırmacı; raporunun doğru, eksiksiz ve zamanında sunulmasını sağlayabilmek için kaydedilmiş ve bildirilmiş gerekli tüm verilere erişebilmelidir. Söz konusu rapor Bakanlığa sunulan raporla aynı olmalıdır.

Araştırmanın tamamlanmasının ardından risk/yarar analizleri değişmişse ve bu durum araştırmaya katılmış olan gönüllüler için planlanmış takipleri etkileyecekse yeni bir değerlendirme yapılmalı; araştırmaya katılanların her türlü haklarını korumak üzere atılması gereken adımlar açıklanmalıdır.

7. Yöntem

Çok merkezli araştırmalarda koordinatör merkezin bulunduğu yerdeki Etik Kurulun vereceği onay yeterli olup diğer merkezlerin bulunduğu yerlerdeki Etik Kurullardan onay almaya gerek yoktur. Ancak araştırmayla ilgili gerekli bilgiler araştırma yapılacak diğer merkezlerdeki Etik Kurullara bilgi verme mahiyetinde sunulmalıdır. Bakanlık gerekli görürse, çok merkezli klinik araştırmalarda ayrı ayrı her bir merkezin bulunduğu yerdeki Etik Kurulun onayını isteyebilir. Çok merkezli klinik araştırmalarda merkezlerden herhangi birinin bulunduğu yerdeki Etik Kurul, Bakanlığın gerekli görmesi durumunda ilgili merkezi denetleyebilir.

Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelikte Etik Kurul görüşü için talepte bulunacak başvuru sahibi tanımlanmıştır. Buna göre başvuru sahibi araştırmanın destekleyicisi veya sorumlu araştırmacısı, çok merkezli araştırmalarda ise araştırmanın koordinatörü olabilir.

Etik Kurul, görüşünü; sorumlulukları çerçevesinde, ilgili mevzuatta belirtilen zaman dilimi içerisinde ve ilgili mevzuata uygun olarak sunacaktır.

Araştırma başvurusu, Etik Kurula ve Bakanlığa aynı zamanda da yapılabilir (paralel başvuru), önce Etik Kurula ardından Bakanlığa olacak şekilde de yapılabilir. Bu durum başvuru sahibinin tercihi bırakılmıştır.

Hem Etik Kurula hem de Bakanlığa bilgi verilmesinin gerektiği durumlarda Etik Kurul, görüşünü Bakanlığa sunulan veya sunulacak olan aynı versiyondaki belgelere dayandırmalıdır.

EK-1: ETİK KURUL TARAFINDAN TALEP EDİLECEK BİLGİLER

ETİK KURULA İLİŞKİN BİLGİLER	
1	Genel
1.1	Kapak yazısı
1.2	Klinik araştırma başvuru formu
1.3	Varsa EUDRACT numarasının teyidini gösteren belge
1.4	Başvurunun sunulduğu diğer merkezlerin listesi, ve mevcutsa kararların ayrıntıları
1.5	Mevcutsa, ülkemiz dışındaki ülkelerdeki Etik Kurul görüşü/görüşlerinin kopyası
1.6	Varsa, bilimsel tavsiyenin özeti
1.7	Başvuru sahibi destekleyici değilse, başvuru sahibinin destekleyici adına hareket etmesine izin veren yetkilendirme yazısı
2	Gönüllüler
2.1	Bilgilendirilmiş gönüllü olur formu
2.2	Varsa, araştırmaya katılan gönüllülere yönelik bilgilendirme broşürü
2.3	Gönüllülerin kaydedilmesi için gereken düzenlemeler
3	Araştırma Protokolü
3.1	Bütün mevcut değişiklikleri içeren klinik araştırma protokolü
3.2	Protokolün Türkçe özeti
4	Araştırma Ürünü (AÜ)
4.1	Araştırma Broşürü
4.2	Araştırma Ürünü Dosyası (AÜD)
4.4	Kısa Ürün Bilgileri (KÜB) (AÜ, ülkemizdeki ruhsat bilgilerine göre araştırmada kullanılacak ise)
4.5	Mevcutsa, AÜ ilişkin analiz sertifikası
4.6.	Türkçe etiket örneği
4.7.	Mevcutsa, viral güvenlik bilgileri ve verileri
5	İmkanlar ve personel
5.1	Araştırma için sunulan imkanlar
5.2	Çok merkezli araştırmalar için koordinatörün özgeçmişi (güncel, el yazısıyla ve yaş imzalı)
5.3	Araştırma yerinde araştırmanın yürütülmesinden sorumlu araştırmacı ile yardımcı araştırmacıların özgeçmişi (güncel, el yazısıyla ve yaş imzalı)
5.4	Her araştırma yerinde destek veren personel ile ilgili bilgi
6	Finans
6.1	Araştırma bütçesi
6.2	Sigorta
6.3	Varsa, araştırmacılara yapılacak ödeme
6.4	Varsa, gönüllülere yapılacak ödeme
6.5	Protokole dahil olmadığı zaman destekleyici ve araştırmacı arasındaki anlaşma metni

**EK-2: ETİK KURUL BAŞVURUSUNDA TALEP EDİLEN BİLGİLERDE
KULLANILACAK DİL**

BAŞVURU BELGELERİNDE KULLANILACAK DİL
Başvuru formu Türkçe olmalıdır.
Araştırma Broşürü İngilizce olabilir. İngilizce dışında bir yabancı dil kullanılmış ise Türkçesi de olmalıdır.
Protokol İngilizce olabilir. İngilizce dışında bir yabancı dil kullanılmış ise Türkçesi de olmalıdır.
Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formunun hem Türkçesi hem İngilizcesi olmalıdır.
Güvenlilik bildiriminde kullanılacak formlar İngilizce olabilir, İngilizce dışında bir yabancı dil kullanılmış ise Türkçesi de olmalıdır.
Olgu Rapor Formları İngilizce olabilir. İngilizce dışında bir yabancı dil kullanılmış ise Türkçesi de olmalıdır.
Araştırma bütçesi Türkçe olmalıdır.
Sigortaya ilişkin belge İngilizce ise hem İngilizcesi hem de yeminli tercüman tarafından onaylanmış Türkçesi olmalıdır.

EK-3: BAŞVURU FORMUNUN SAĞLIK MESLEĞİ MENSUBU OLMAYAN ETİK KURUL ÜYELERİNE YÖNELİK OLARAK HAZIRLANMASI İLE İLGİLİ BİLGİLER

Başvuru formu Etik Kurul ve Bakanlık için aynıdır.

Bu bölümde sunulan örneğin amacı, etik sorunların ortaya konulması ve araştırmanın sağlık mesleği mensubu olmayanlar tarafından da anlaşılabilir bir dilde açıklanması için araştırma ve araştırma yerine ilişkin bilgilerin nasıl sunulacağına dair rehberlik sağlamaktır.

1. Varsa EUDRACT araştırma numarası
2. Projenin başlığı (sağlık mesleği mensubu olmayanlar tarafından anlaşılabilir olmalıdır)
3. Projenin özeti (gerekçesi ve anlamı)
4. Klinik öncesi testlerin sonuçları veya klinik öncesi testlerin yapılmama nedenleri
5. Bu araştırmadaki birincil varsayım (gerekirse ikincil varsayım da dahil edilmelidir)
6. Araştırmaya ilişkin etik değerlendirmeler (Meydana gelebilecek olası sorunları tespit ediniz ve belirtiniz. Araştırma sonucu elde edilecek bilgiyi ve bunun önemini, gönüllülerin araştırmadan zarar görebilme ihtimalini belirtiniz. Risk-yarar oranı açısından kendi değerlendirmenizi dahil ediniz)
7. Araştırmaya çocuklar ve kısıtlılar gibi etkilenebilir özneler dahil edilecekse bu kişilerin dahil edilme nedeni.
8. Kayıt yönteminin açıklaması (kullanılacak bütün materyaller eklenmelidir).
9. Araştırmaya katılan gönüllülere veya gerektiğinde ebeveynlere ya da yasal temsilcilerine bilgi sunma ve bunlardan olur almak için kullanılacak yöntemler (bilgiyi kimin ve ne zaman vereceği, yasal temsilcilere olan gereksinim, tanık vb.).
10. Araştırma yöntemlerinden ve/veya rutin tedaviden ayrılmayı gerektiren bir sapma durumunda ne yapılacağı?
11. Risk değerlendirmesi, tedavinin öngörülebilir riskleri ve bu durumda kullanılacak yöntemler (ağrı, rahatsızlık, bütünlüğün ihlali ve öngörülmeyen/istenmeyen olaylardan kaçınma ve/veya bunlarla başa çıkma da dahil).
12. Bu araştırma yerinde benzer araştırma yöntemlerinin gerçekleştirildiğine dair önceki deneyimler.
13. Araştırmaya dahil edilen gönüllüler için öngörülen herhangi bir yarar.
14. Varsa, araştırmaya katılan gönüllü ve araştırmacı arasındaki ilişki (hasta-hekim, öğrenci-öğretmen vb.)
15. Araştırmaya katılan gönüllülerin aynı anda bir başka araştırmaya katılıp katılmadığını veya daha önce katıldığı bir araştırmadan sonra geçmesi gereken sürenin (wash-out period) geçip geçmediğini kontrol etmek için kullanılacak yöntemler (sağlıklı gönüllüler dahil edildiği zaman özel bir önem taşıır).
16. Sağlıklı gönüllülerin sağlık kontrolünün kaydedilmesi yöntem(ler)i ve gereklilikleri (hastane dosyaları gibi).
17. İstenmeyen etkilerin araştırılması, kaydedilmesi ve rapor edilmesi için kullanılacak yöntemler (ne zaman, kim tarafından ve nasıl olduğunu açık sorular ve/veya listelere göre açıklayınız).
18. Kaydedilen verilerin, kaynak belgelerin ve numunelerin gizliliğini korumak için kullanılacak yöntemler.
19. Araştırmaya katılan gönüllünün araştırmaya katılımı sona erdikten sonra tedavisi veya bakımına ilişkin yapılacak düzenlemeler (bundan kimin sorumluluğunda ve nerede olacağı).

20. Araştırmaya dahil edilecek gönüllülerin sayısının nasıl belirlendiği ve kullanılacak istatistiksel yöntem(ler).
21. Gönüllülerin tazmin edilmesine ilişkin kullanılacak yöntem ve tazminatın miktarı (gönüllünün seyahat masrafları, kazanç kaybı vb için ödenecek tazminatın ve miktarının tarifi).
22. Araştırmanın tamamının erken sona erdirilmesi veya durdurulması için gereken şartlar.
23. Araştırmacının verilere erişimi, yayım politikaları vb. konusunda anlaşma (eğer protokolde mevcut değilse).
24. Mali kaynaklar (eğer protokolde mevcut değilse) ve araştırmacının/araştırmacıların mali ve diğer kazançları hakkında bilgi.

BAŞVURU SAHİBİNİN - KOORDİNATÖRÜN/SORUMLU ARAŞTIRMACININ (ve/veya DESTEKLEYİCİNİN) İSMİ VE İMZASI	
Bu başvuruda sunulan bilgilerin doğru olduğunu ve araştırmanın protokole, Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik ve İyi Klinik Uygulamalarına uygun olarak gerçekleştirilmesinin mümkün olacağı görüşünde olduğumu teyit ederim.	
Adı:	
Soyadı:	
Adresi:	
Konumu:	
Tarih:	İmza:

EK-4: GÖNÜLLÜLERE YÖNELİK İLANLAR

Bu ek, araştırmaya katılması planlanan gönüllülere ilan yoluyla çağrı yapılacağı zaman dikkate alınması gereken hususlar için yol göstermeye yöneliktir. Bu hususta liste şeklinde sunulan maddelere ekleme yapılabilir ve bu maddeler araştırmanın türüne ve ilgili mevzuata göre değiştirilebilir.

Araştırmaya katılan gönüllülere yönelik bütün ilanlar, Etik Kuruldan onay almak üzere sunulan belgelere dahil edilmelidir. Etik Kurul tarafından yapılacak inceleme, ilana cevap veren gönüllülerin bakımına yönelik yöntemleri de içerebilir.

İlan, aşağıdaki konularla ilgili bilgileri içerebilir:

1. Projenin araştırma niteliğinde olup-olmadığı,
2. Araştırmanın kapsamı,
3. Hangi tür/grup gönüllülerin araştırmaya dahil edilebileceği,
4. Araştırmacının ilgili mevzuatta belirtildiği üzere araştırmadan klinik/bilimsel açılardan sorumlu olduğu,
5. Bilgi almak üzere temasa geçilecek kişinin isim, adres ve organizasyon bilgileri,
6. İlgilenen gönüllülerle temasa geçerken uygulanacak yöntem,
7. Harcamalar için verilecek tazminat,

İlanlara verilecek cevapların ele alınması için uygulanacak yöntemler konusunda Etik Kurula bilgi verilmelidir. Gönüllülerle ilk temastan sorumlu olacak kişinin (örneğin bir hemşirenin) nitelikleri ile ilgili bilgiler de buna dahil edilmelidir. Bu özellikle sağlıklı gönüllülerin değil de hasta gönüllülerin ilana cevap verdikleri durumlarda önem taşır.

Ayrıca planlanan araştırmaya dahil edilmek için uygun olmayan hastalarla ilgilenmek ve bunlara bilgi sunmak üzere gereken kaynak(lar)/yöntem(ler) belli olmalıdır. Araştırma için uygun olmama durumu ilk karşılaşmada açıkça görülebilir veya ilana cevap verecek gönüllülerin taranmasından sonra ortaya çıkabilir. Araştırma için uygun bulunmayan hastaya nasıl tavsiyede bulunulabileceği ve hastanın hastalığıyla ilgili ama araştırma ile ilişkisi olmayan bir kurum/klinik ile temasa geçmesine nasıl yardım edileceğinin açıklanması gerekir.

İlana cevap veren gönüllü adaylarına verilecek tüm bilgiler onay için Etik Kurula sunulmalıdır. Gönüllü adayının uygunluğunu değerlendirmek için bir tarama yöntemi kullanılıyorsa, bu yöntem ve nedenleri ile ilgili bilgi veren ayrı bir bilgilendirme yazısı kullanılabilir. Taramadan belli bir neticenin çıkması durumunda bunun sonuçlarının neler olabileceği açıklanmalı ve araştırma hakkında kişiye detaylı bilgi verilmelidir.

Gönüllü adayları, kişisel bilgilerin kaydedileceği ve ilgili mevzuata uygun olarak korunacağı hususunda bilgilendirilmelidir. Araştırmaya katılacak gönüllülere tazminat veya ödül verilmesine ilişkin yöntem ve ödül miktar(lar)ı açıklanmalıdır. Başvuru sahibi, gönüllüyü kayıttan nasıl çıkarılabileceği konusunda bilgilendirmek için uygulanacak yöntemi de açıklamalıdır.

EK-6: GÖNÜLLÜLERLE İLGİLİ BİLGİLER

Bu ek, gönüllülere sunulan gönüllü bilgilendirme broşürü için anlamlı olabilecek konular hakkında daha fazla yol göstermeye yönelik olup, dahil edilmesi gereken konuların tam bir listesini temin etmeyi hedeflemez; ancak belirli bir araştırma için anlamlı olması durumunda dikkate alınacak hususların örneklerini içermektedir.

1. Gönüllülerle ilgili bilgiler, genel konular

Bilgilendirme formu veya broşürü; araştırmanın yapılmasının makul nedenlerini, bunun anlamını ve amacını açıkça belirtmelidir ve en azından İyi Klinik Uygulamaları hakkındaki kılavuzun ilgili bölümünde liste şeklinde sunulan bütün maddeleri içermelidir.

Ayrıca aşağıdaki hususlarla ilgili yazılı bilgi sunulmalıdır:

1. Yaralanma durumunda ve/veya araştırmayla ilgili daha fazla bilgi elde edilebilecek bir temas noktası.
2. Araştırmacıların, araştırma hemşiresinin ve diğer ilgili kişilerin isimleri ve iletişim bilgileri.
3. Araştırmanın sona ermesinden sonra takip için planlanan herhangi bir yöntem (örneğin gen transferi tıbbi ürünlerini kapsayan araştırmalarda gönüllünün takibi) ve/veya takip süreci sırasındaki bulgulara bağlı olarak gerekebilecek ilave bakıma ilişkin planlar.
4. Destekleyicinin mali ve diğer bağlantıları, araştırmacının kurumsal ilişkileri ve destekleyicinin/mali kaynakların isim ve adresleri.
5. Etik Kurulun olumlu görüşü.
6. Gönüllünün mahremiyet hakları ve kişisel verilerinin korunmasını sağlayacak yöntemler:
 - Kodlamaya ilişkin yöntemler,
 - Kod anahtarları ile ilgili düzenlemeler (anahtar saklamaktan sorumlu ve erişimi yapacak olan kişinin ismi),
 - Gönüllü numunelerinin ve bilgilerinin saklı tutulması durumunda:
 - Veri ve numunelere kimin erişebileceği,
 - Saklı tutulma süresi ve yeri,
 - Numuneler ve sonuçları saklamaktan sorumlu kişi/kişilerin ismi,
 - Alıkoyulmuş, teşhis edilebilir bir numunenin anlizine ilişkin yöntem,
 - Analizden sonra numunelerin bir araya toplanması veya imhasına ilişkin planlar.
7. Gönüllünün, kendisine ait hangi verilerin kaydedildiği hakkında bilgi elde etme hakkının yanı sıra; kayıtlara ait hatal/hatalar varsa bunların düzeltilmesini isteme hakkı,
8. Gönüllünün /yasal temsilcisinin araştırmaya katılma olurlarını geri çekme hakkı.
9. Araştırmaya katılma olurlarının geri çekilmesi durumunda veri tabanına yeni hiçbir verinin ilave edilmeyeceği ve ilgili mevzuat hükümlerine göre gönüllünün/yasal temsilcisinin daha fazla analiz yapılmasını önlemek için önceden alınmış teşhis edilebilir bütün numunelerinin imha edilmesini gerekli görebileceği hakkı.
10. Gönüllüden alınmış materyal(ler) üzerinde, araştırma planlanırken öngörülmemiş ancak araştırma sırasında ihtiyaç duyulmuş yeni analiz(ler) hakkında gönüllünün/yasal temsilcisinin bilgilendirilme hakkı: Araştırmacı, gönüllüden yeni bir izin almak zorunda kalabilir ve gönüllü ilgili mevzuata göre kendisine ait numune(ler) üzerinde daha fazla analiz yapılmasını reddetme hakkına sahiptir.

2. Farmakogenetik araştırmalarda bilgi

Genetik testlerin yer aldığı klinik araştırmalarda bu durumun gönüllüye net bir şekilde anlatılması gerekmektedir. Verilen bilgi; genetik testlerin amacını ve geçmişini, planlanan

analizleri, projeye bağlı olarak numunelerin ileride yapılabilcek olası analizleri gerçekleştirmek amacıyla saklanıp saklanmayacağı hususunu içermelidir. Gönüllüler genetik testlerin olası sonuçları konusunda bilgilendirilmelidir. Gerektiğinde araştırmanın genetik bölümü hakkındaki bilgilendirme, diğer bölüm(ler) hakkındaki bilgilendirmeden ayrı olabilir. Gönüllüye, numuneleri üzerinde yapılacak genetik testlerden gerekirse muaf tutulabileceği, ancak araştırmanın genetik olmayan bölümüne/bölmelerine katılabileceği hususunda da bilgi verilmelidir.

3. Gönüllülere yapılacak genel açıklamalar ve araştırmaya özel bilgiler

Bilgilerin iki bölümde sunulacak şekilde bölünmesi bazen faydalı olabilir. Birinci bölüm gönüllünün planlanan araştırmaya katılıp katılmamaya karar vermesi hususunda gereken bilgileri içermelidir. Buna göre birinci bölüm; planlanan araştırmaya ilişkin bilgiler üzerinde odaklanabilir ve söz konusu araştırma açısından mahremiyetin korunması, sigorta gibi genel konuları ve sistemlere ilişkin bilgileri içerebilir.

İkinci bölüm ortak genel bilgileri içermelidir. Buna göre ikinci bölüm; gönüllü hakları, sağlığı ve güvenliğinin korunması için ilgili mevzuat hükümlerini daha ayrıntılı bir şekilde ele alabilir veya açıklayabilir. Kalite kontrolü, kalite güvencesi ve kaynak veri doğrulama için ihtiyaçlarının yanı sıra; kişisel bilgileri, etiketleme sistemlerini, verilerin analiz edilmesi ve yayımlanmasını, sigorta/tazminat sistemlerinin mevcudiyetini korumak için alınacak önlemleri kapsayabilir.